

Penkinmerkkausmatkalla Barcelonassa

Jarmo Saarti & Sinikka Luokkanen & Mikael Vakkari

STKS:n laaturyhmän Leena Horsma-aho, Markku Laitinen, Sinikka Luokkanen, Ari Rouvari ja Jarmo Saarti vahvistettuna Mikael Vakkarilla teki tutustumismatkan Barcelonan korkeakoulukirjastoihin kesäkuun alussa 2006. Matkalla oli tarkoitus vierailta erityyppisissä kirjastoissa ja tutustua niiden palveluihin ja alueen kirjastojen laatutyöhön. Lisäksi tutustuimme osastonjohtaja Núria Balaguén johdolla hänen yliopistokirjastonsa laatujärjestelmään, joka on sertifioitu ja rakennettu ISO-9001 standardin mukaan.

Barcelona on Katalonian pääkaupunki ja sen viralliset kielet ovat katalaani ja espanja. Molemmat ovat romaaniaisia kieliä ja käytännössä niiden ero on suunnilleen sama kuin viron ja suomen välillä. Katalonia on itsehallinnollinen alue Espanjassa ja itsehallinto on kehittynyt Francon ajan jälkeen.

Francon aikana mm. katalaanin käyttö oli kiellettyä ja lisäksi diktatuurin ajan kansallistamistoimet koskivat kovastikin alueen asukkaita. Poliittisen järjestelmän muutos on vaikuttanut suuresti myös korkeakoululaitokseen, joka on muuttunut keskitetystä valtiojohtoisesta järjestelmästä autonomiseksi yliopistolaitokseksi.

Katalonian alueella on noin 7 miljoonaa asukasta. Siellä on 8 julkista ja 5 yksityistä yliopistoa. Kaiken kaikkiaan niissä on noin 200 000 opiskelijaa, 15 000 opettajaa ja 7 000 muuta henkilöstöä. Yliopistojen kirjastot ovat muodostaneet vuonna 1996 Katalonian yliopistokirjastojen konsortion, jonka varsinaisina jäseninä ovat julkiset yliopistokirjastot ja Katalonian kansalliskirjasto, liitännäisjäseninä jotkin yksityiset yliopistot ja osajäseninä erikoiskirjastot (esim. yhdistysten kirjastoja).

Konsortio on itsenäinen toimija ja sen tarkoituksena on kehittää kirjastojen palveluja yhteistyössä. Se on ollut toimeenpanevana voimana mm. kirjastojärjestelmien, yhteistietokantojen ja verkkoaineistojen hankinnassa ja laatu työssä. Tällä hetkellä konsortion kehitystoiminta on ryhmitetty kolmelle ohjelma-alueelle: käytettävyys ja saavutettavuus, digitaalinen kirjasto ja palvelujen kehittäminen. Palvelujen kehittämisen alueelle kuuluvat kirjastohenkilöstön koulutus, edunvalvonta, arviointi sekä tulevaisuuden ennakointi (*exploring the future*).

Kirjastojen laatu työ Espanjassa voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Se alkoi 1960-luvulla tilastojen kehittämisellä, jatkui 1980-luvulla arvioinneilla ja kokonaislaatujohtamisella (TQM) ja parhaillaan on käynnissä 1990-luvulla alkanut standardinmukaisten laatu järjestelmien ja laadunvarmistusjärjestelmien kehittäminen. Arviointi alkoi 1996 ja sen tarpeisiin on kehitetty kaksi laatukäsikirjaa kirjastoille: toinen Kataloniassa ja toinen Andalusiassa. Lisäksi on laadittu seitsemän katalonialaisen yliopistokirjaston yhteisarviointi (raportti osoitteessa www.cbuc.es/angles).

Uusimpana arviointimuotona on vuonna 2003

käynnistetty koko maan tasoinen tieteellisten kirjastojen laatusertifiointi, jonka on saavuttanut 25 espanjalaista yliopistokirjastoa (mm. UAB, jossa vierailimme). Minään vuonna kaikki hakeneet kirjastot eivät ole laatusertifiointia saavuttaneet. Lluís Angalada korosti, että onnistunut arviointi vaatii tuekseen laatuksikirjan, muuten yhteisten kriteerien saavuttaminen on hankalaa.

Vierailuja suurissa yliopistokirjastoissa

Vierailimme aikana tutustuimme neljään kirjastoon: Katalonian teknisen yliopiston kirjastoon, Barcelonan autonomisen yliopiston kampusalueen kirjastoihin, Pompeu Fabra yliopiston kirjastoon ja Katalonian kansalliskirjastoon. Alueen suurimmat yliopistot ovat suuria ja koostuvat alueellisesti laajoistakin verkostoista.

Teknillisessä yliopistossa on noin 32 000 opiskelijaa ja 12 erikokoista kirjastoa, joissa on henkilökuntaa noin 140 henkilöä. Me vierailimme suurimman kampuksen kirjastossa, jossa oli kirjastoa kehitetty voimakkaasti strategiatyöllä 1990-luvun alusta lähtien. Tällä oli muutettu sekä kir-

jaston fyysistä että palvelurakennetta. Tavoitteena olivat laajat, oppimiskeskustyyppiset kampuskirjastot ja palveluiden kehittäminen käyttäjälähtöiseen suuntaan tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntäen.

Pompeu Fabra yliopiston kirjasto oli arkkitehtonisesti mielenkiintoinen ja valittu lähinnä siksi vierailuohjelmaamme. Se oli restauroitu vanhalle kasarmialueelle ja tiloina kuin vanha holvikirkko.

Toinen yliopistokirjastolaitos, jossa vierailimme – Barcelonan autonomisen yliopiston kirjasto (UAB) – edusti suurta yliopistoa. Sen ydinkampusalue oli pienen suomalaisen kaupungin kokoinen kuten myös opiskelijamäärä noin 40 000 opiskelijaa. Ydinkampusalueella on seitsemän tieteenalakirjastoa, sivukampuksella yksi ja yliopistosairaaloissa neljä kirjastoa, joissa on kaikkiaan 162 henkilöä töissä. Lisäksi kaikki kirjastot käyttivät opiskelijoita lisätyövoimana.

ISO standardin mukainen laatu järjestelmä kirjastossa

UAB:n kirjasto on kehittänyt pitkälle

omaa laatujärjestelmäänsä ja lisäksi sen on kehittänyt voimakkaasti strategista johtamistaan. Sillä on sekä ISO 9001 etä edellä mainittu espanjalainen ANECA sertifikaatti.

Strategian painopisteet on jaettu seitsemään linjaan: kirjastopalvelut, kokoelman hallinta, tilat ja laitteet, laadunhallinta, henkilöstöresurssit, markkinointi ja taloudelliset resurssit. Jokaiselle osaluueelle on valittu myös oma kehitystä kuvaava mittaristo ja niitä seurataan ISO standardin mukaisesti: mittarin tavoitearvon tulee toteutua 85 %:sti ja lisäksi tuloksen tulee parantua jatkuvasti.

Nuría Balagúe esitteli meille lisäksi laatujärjestelmän rakentamista ja dokumentointia. Dokumentointi on toteutettu sisäiseen verkkoon tehdyllä laatusivustolla ja järjestelmän laatimisesta ja ylläpidosta vastaa koko henkilökunta. Dokumentaatio jakaantuu viiteen osioon: laatuksikirjaan, prosessikuvauksiin, työohjeisiin, muihin täydentäviin dokumentteihin ja laaturaportteihin. Lisäksi toiminnan seuranta, raportointi ja

siinä esiintyvien poikkeamien hallinta oli toteutettu erinomaisella tavalla.

Hän korosti laatutyön alhaalta ylös prosessointia: henkilökunta on integroitava heti laatujärjestelmän rakentamiseen. Lisäksi järjestelmän tulee keskittyä olennaisiin toimintoihin ja niiden kehittämiseen mittaamalla – laatujärjestelmä ei saa olla liian byrokraattinen ja toimintaa haittaava.

UAB:n ISO vaatimusten mukainen projekti on aloitettu syyskuussa 1998. Laatujärjestelmän sertifiointin he saavuttivat maaliskuussa 2000. Núria Balaguen mukaan projektin onnistumisen ehdoton edellytys on ollut riittävän ajan varaaminen henkilöstölle sisäistää järjestelmän filosofia ja terminologia.

Kaiken kaikkiaan heidän kokemuksensa ovat olleet hyviä. Intranetistä on kehitetty päätöksen ja työn tekemistä helpottava työkalu koko henkilöstölle. Sisäiset auditoinnit ovat auttaneet kehittämään jatkuvan itsearvioinnin järjestelmän kirjastoon. Lisäksi laatujärjestelmä on auttanut palveluiden jatkuvassa kehittämisessä asiakkaiden toiveiden suuntaisesti.

Katalonian kansalliskirjasto

Kirjastovierailujen lopuksi vierailimme Katalonian kansalliskirjastossa. Se on perustettu vuonna 1907 alueentutkijoiden kirjastoksi. Kokoelmien perustana ovat olleet erilaiset lahjoitukset, kokoelmat ovat tällä hetkellä kooltaan noin kolme miljoonaa erilaista dokumenttia. Vuonna 1931 kirjasto muutti nykyisiin tiloihinsa, jotka se sai Pyhän Ristin vanhalta sairaalalta. Tila edustaa goottilaista arkkitehtuuria ja on peräisin vuodelta 1401.

Juridisesti kirjasto muuttui kansalliskirjastoksi Francon kauden jälkeen vuonna 1981 ja se sai samalla vapaakappaleoikeudet. Uusin Katalonian kirjastolaki on vuodelta 1993, joka asetti tavoitteet koko kirjastolaitoksen kehittämiselle ja samalla vahvisti kansalliskirjaston asemaa, aukaisi sitä entistä enemmän koko kansan kirjastoksi.

Kansalliskirjasto ei kuitenkaan edelleenkaan ole aivan yhtä avoin kaikille, kuin oma kansalliskirjastomme. Lisäksi yleisten kirjastojen kehittymätömyys tuli esille useasti vierailun aikana – tieteelliset kirjastot ovatkin toimineet paljolti yleisten kirjastojen korvikkeena.

Taidetta ja tapaksia

Pitkien vierailupäivien päätteeksi isännät veivät meidät perjantai-iltana tutustumaan paikalliseen tapas-kulttuuriin ja Barcelonan vanhaan kaupunkiin. Saimme hyvän oppitunnin paikallisten sosiaalisuudesta ja alueen pitkästä historiasta. Alue, kuten koko Espanja, elää voimakasta taloudellista nousukautta. Se näkyy myös maahanmuuttajien määrässä – muutaman vuoden aikana maahan on muuttanut miljoonia laillisia ja laittomia siirtolaisia.

Matka opetti myös sen, että alueiden Eurooppa on olemassa. Paikalliset kulttuurit ovat voimakkaita ja kansallistunne oli vahva. Barcelona on ollut pitkään myös eurooppalaisen taiteen eräs keskus ja se näkyi sekä katukuvassa että museoiden suuressa määrässä. Aikaa niiden kaikkien kiertämiseen oli tosin liian vähän.

Yksi Barcelonan kuuluisimmista nähtävyyksistä on keskeneräinen Sagrada Familia kirkko. Tehokkuuteen ja nopeuteen panostavan ajamme keskellä, se on hyvä muistutus siitä, että todella isoja ja merkittäviä asioita ei tehdä hetkessä eikä yksin. Kaiken kaikkiaan matka oli antoisa ja opettava – ilma kesäisen helteinen. Kiitokset kuuluvat Suomen tieteelliselle kirjastoseuralle taloudellisesta ja omille laitoksillemme ajallisesta mahdollisuudesta tehdä se. 📖

Tietoa kirjoittajista:

Saarti, Jarmo, kirjastonjohtaja
Kuopion yliopiston kirjasto
email. jarmo.saarti@uku.fi
Vakkari, Mikael, suunnittelija
Kansalliskirjasto
emai. mikael.vakkari@helsinki.fi
Luokkanen, Sinikka, tietopalvelupäällikkö
Hämeen ammattikorkeakoulu
email. sinikka.luokkanen@hamk.fi